

UDK 378:316.422.44

Primljeno: 10. 07. 2018

Pregledni rad
Review paper

Natalija Jovanović

DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE NAUKE I IT IZAZOVI

Društvene i humanističke nauke doživljavaju najveće izazove u vreme modernih tehnologija, informaciono-komunikacionih tehnologija. Informacione tehnologije (IT) uticale su neposredno na život i rad svakog pojedinca. Personalni računari postali su sastavni deo naših znanja i veština snalaženja u poslu i životu. Obrazovanje, naročito visoko obrazovanje, je u drugoj polovini dvadesetog veka, a posebno u dvadesetprvom veku, postalo od velike važnosti kako za društveni razvoj, tako i za razvoj i socijalnu promociju pojedinaca. Profesionalne kompetencije su postale odlučujuće za zauzimanje profesionalnih uloga. Pitanje tržišne opravdanosti pojedinih vrsta obrazovanja jeste nova dimenzija obrazovanja koja se nameće kao standard. Kao posledica, obrazovanje programera, informaciono-tehnoloških stručnjaka nametnulo se kao državna strategija i tržišni prioritet. U takvim okolnostima, društvene i humanističke nauke se potiskuju kao neprofitabilne i neisplative, i dolazi se do apsurdnog pitanja i problema – da li društvene i humanističke nauke imaju smisla i kakve bi trebalo da budu? Da bi se sagledao ovaj problem i odgovorilo na pitanje smisla društvenih i humanističkih nauka može se poći od nekoliko istraživačkih pitanja.

Istraživačka pitanja su: da li je potrebno da se sveukupno obrazovanje razvija isključivo kao obrazovanje za informacione tehnologije; da li je davanje apsolutnog prioriteta IT obrazovanju odgovor na to u kom pravcu obrazovanje treba da se razvija; da li su društvene i humanističke nauke prevaziđen koncept obrazovanja; da li i društvene i humanističke nauke treba da se prekomponuju tako da se uklpe u koncept modernih informacionih tehnologija?

Ključne riječi: društvene i humanističke nauke, informacione tehnologije (IT), obrazovanje, visoko obrazovanje.

UVOD

Društvene i humanističke nauke doživljavaju najveće izazove u vreme modernih informaciono-komunikacionih tehnologija. Informacione tehnologije (IT) uticale su neposredno na život i rad svakog pojedinca. Računari, internet i moderne tehnologije postali su nezaobilazni u našim svakodnevnim aktivnostima. Personalni računari postali su sastavni deo naših znanja i veština snalaženja u poslu i životu. Transakcije u banci, lekarski pregledi, kupovina u hipermarketima i šoping molovima, avio prevoz, i ostale svakodnevne aktivnosti nije moguće obaviti bez određenog znanja iz oblasti informacionih tehnologija. Promena u načinu rada uslovlila je povećanu potrebu za stručnjacima iz IT oblasti i istovremeno potrebu da se u svim oblastima rada u svim profesijama, pored konkretnog stručnog znanja, stiče i znanje i ovladavaju veštine iz informaciono-komunikacionih tehnologija. Obrazovanje, a posebno sistem obrazovanja, uslovljeno je kako stepenom društvenog razvoja, konkretnim društvenim potrebama, tako i stepenom razvoja nauka, posebno naukama i teorijama o obrazovanju. Razredno-časovni sistem nastave, sa nastavnikom kao nosiocem autoriteta znanja, reproduktivna nastava zasnovana na tradicionalnoj obrazovnoj tehnologiji, jeste sistem koji podržava i novo digitalno društvo. Fabrike se zamenjuju modernim automatizovanim kompanijama, rad na mašini zamenjuje rad na računaru, neposredni rad zamenjuje upravljanje, projektovanje i planiranje.

Velika didaktika, češkog pedagoga Komenskog je, u 17. veku, utemeljila razredno-predmetno-časovni školski sistem i to dva veka posle Guttembergovog pronalaska štamparije. Ovako postavljen didaktički sistem je i danas u osnovi sistema obrazovanja, iako su se društvene i tehnološke okolnosti višestruko promenile i menjaju se na dnevnom nivou. Razvoj nauke uticao je na preoblikovanje obrazovne paradigme. Internet je promenio dostupnost i izvore informacija i znanja, i doneo je nove pristupe u obrazovanju. Danas se u didaktici i metodici ne postavlja pitanje da li je potrebna primena nove obrazovne tehnologije, zasnovane na digitalnoj tehnologiji, već se preispituju mogućnosti novih pristupa učenju, ishoda i kompetencija za nova zanimanja i nove društvene uloge obrazovanja.

Na razvoj teorije i nauke o obrazovanju, kao i obrazovne prakse zapadne civilizacije, uticali su filozofski koncepti prosvetiteljstva. Francuski filozof Ruso i njegovo delo *Emil ili o vaspitanju* u 18. veku pokreću humanističku raspravu o obrazovanju kao ključnoj kategoriji ljudske slobode. Džon Džui (Djuji 1915: 63), američki filozof, psiholog, socijalni kritičar i teoričar obrazovanja u 20. veku, u delu *Vaspitanje i demokratija* zalaže se za koncept obrazovanja koji bi omogućio stvaranje i razvoj

demokratskog društva kroz razvoj i osvajanje individualnih sloboda. Verovao je u demokratiju i društvenu reformu. Povezivao je rast demokratije sa razvojem eksperimentalnog metoda u naukama, i trudio se da ukaže na promene u sadržaju i metodici obrazovanja. Ovakvi humanistički pristupi obrazovanju vide kao osnovu za oslobađanje pojedinca. Razvoj kapaciteta pojedinaca koji mogu graditi demokratsko društvo, ulazi u strateške planove obrazovnih politika svih društava koja se opredeljuju za demokratiju. U postmodernom kontekstu ciljevi obrazovanja se menjaju shodno potrebama i težnjama postindustrijskog društva. Analiza pokazuje da društvo znanja i njegovi razvojni trendovi višestruko utiču na razvoj obrazovanja. Dolazi do profesionalizacije zanimanja i do zahteva od obrazovanja da dostigne viši nivo i novi kvalitet obrazovanosti (nove kompetencije). Tržišna ekonomija zahteva i od škola da budu produktivne i efikasne institucije, da se kvalitet može meriti i ocenjivati. Zato su sve značajniji ishodi obrazovanja i njihova standardizacija.

Fokus rasprava o obrazovanju danas i jesu fundamentalna pitanja: koje su to univerzalne vrednosti pojedinaca i društva, koja društva omogućavaju humani razvoj pojedinaca, i kako se pojedinci mogu najbolje pripremiti (obrazovati) da bi doprineli razvoju i napretku takvog društva?

1. OBRAZOVANJE IZMEĐU POTREBE ČOVEKA I IKT IZAZOVA

Filozofska i pedagoška misao u 20. veku se sveobuhvatno i pragmatično bavi pitanjem koncepcija i ciljeva obrazovanja. Obrazovanje se posmatra u kontekstu zadovoljenja potreba čoveka, kao resurs razvoja čoveka i njegovih potencijala. Obrazovanjem se osvaja sloboda, pa tek onda stižu kvalifikacije za određena zanimanja. Racionalistički pristupi zastupaju ideju da obrazovanje omogućava razvoj nezavisnog razuma, koji je nužan uslov ljudske slobode – to je istovremeno i progresivistički pristup obrazovanju. Obrazovana osoba je racionalna, a to znači i slobodna, a samo slobodni pojedinci mogu da grade slobodno i demokratsko društvo. Romantičarska tradicija započela je pretpostavkom o „prirodnoj“ ljudskoj slobodi kojoj su pretila preterana ograničenja u obrazovnom procesu. Pragmatičan pristup obrazovanju gleda na obrazovanje kao na neophodan uslov za obavljanje određenog posla, za sticanje profesionalnih kvalifikacija. Ciljevi obrazovanja i teorijske misli o obrazovanju se uvek oblikuju u određenim socijalnim, kulturnim, ekonomskim i istorijskim uslovima. Industrijsko društvo i formiranje modernih nacionalnih država nameću potrebu masovnog osnovnog i srednjeg obrazovanja i ekskluzivnog visokog

obrazovanja. Digitalna ekonomija i digitalno društvo zahtevaju sve veći razvoj univerzitetskog obrazovanja, posebno u oblasti tehničko-tehnoloških nauka. Kontinuirano, celoživotno učenje postaje suština filozofije obrazovanja.

Pitanja obrazovnih ideala i ciljeva obrazovanja su se menjala i uklapala u sisteme tradicionalnog obrazovanja, romantičarskog obrazovanja, klasnog obrazovanja, obrazovanja za potrebe državne administracije, do savremenog obrazovanja – obrazovanja za promene. Digitalna ekonomija postaje realnost i nameće brojne promene u čitavom nizu sektora koji prate ekonomiju. To se posebno odnosi na obrazovanje. Digitalna transformacija kako ekonomije, tako i čitavog društva, je realni trend sa svim izazovima modernog doba. Transformacija obrazovanja postaje paradigma, ali i izazov koji u velikoj meri može da odredi dinamiku razvoja i ekonomije i društva. Digitalna transformacija obrazovanja ne može da se svede na to da sve naučne oblasti, osim tehničko-tehnoloških nauka, budu marginalizovane kao karakteristika starog doba, predidigitalnog.

Nov način proizvodnje, nova ekonomija zasnovana na znanju, postavlja i nove zahteve – posebno je sistem obrazovanja pred brojnim očekivanjima i izazovima. Razdoblje prelaza iz industrijskog društva u postindustrijsko pokazalo je slabosti obrazovnog sistema. Od obrazovanja se očekivalo da postane efikasnije sredstvo razvoja novog načina proizvodnje, pa i odnosa u društvu. Ekonomija znanja postaje svojevrsni izazov za društvo znanja (Haralambos, Holborn 2002). Digitalno društvo se direktno oslanja na ekonomiju znanja i teži idealima društva znanja. Tvorac pojma društvo znanja Danijel Bel kaže da je reč o društvu postindustrijske ekonomije u kojoj je radna snaga koncentrisana u sektoru usluga, ideja i komunikacija i koja zavisi od ljudi i institucija koje proizvode znanje. Prema Belu, reč je o društvu čiji temelj razvoja čini područje znanja, a obrazovanje se snažno razvija kao deo ovog trenda. Pojam društva znanja sadrži i druge karakteristike koje su važne za razvoj obrazovanja. Kastels (Castells 1996: 218-223) naglašava da je reč o novom ekonomskom i društvenom poretku koji se zasniva i razvija na informacionom načinu proizvodnje. Digitalno društvo podrazumeva novu tehnologiju proizvodnje znanja i informacija, simboličku komunikaciju i trenutnu interaktivnu komunikaciju putem mreže digitalnih komunikacija.

Nove tehnologije uslovile su brojne promene kako u polju ekonomije, tako i u funkcionisanju svakodnevnog života. Digitalna revolucija je počela da prodira i u obrazovanje početkom 21. veka. Sistem obrazovanja dugo nije prepoznavao civilizacijske promene. Sistem je konstruisala industrijska revolucija i sa takvim sistemom obrazovanja se ušlo u novu eru, eru digitalnih komunikacija. Široka

upotreba IKT, informaciono-komunikacione tehnologije, počinje od 1980. godine. Za njenu široku upotrebu i implementaciju u sistem obrazovanja bilo je potrebno samo nekoliko decenija. IKT mogu doprineti univerzalnom pristupu obrazovanju, efikasnom upravljanju procesom učenja. Obrazovna tehnologija je izraz promena u sistemu obrazovanja nastalih pod uticajem IKT i obuhvata efikasnu upotrebu savremenih tehnologija u nastavi. Nauke koje omogućavaju razvoj obrazovnih tehnologija su: psihologija, komunikologija, teorije medija, tehničko-tehnološke nauke, softverske nauke, nauke o upravljanju sistema i dr.

Obrazovanje je, danas, glavno pitanje razvoja i društva i pojedinca. Pitanje tipa sistema obrazovanja koji bi odgovorio na savremene društvene i pojedinačne izazove je glavno pitanje postindustrijskog društva. Tehnološko-informaciona revolucija stvara uslove i za obrazovnu revoluciju.

2. HUMANISTIKA I HUMANISTIČKA DIMENZIJA OBRAZOVANJA

Ideja humanistike javlja se još u starom Rimu, u raspravi o tome koja vrsta obrazovanja je potrebna za retoričara. Još je Ciceron istakao potrebu da u obrazovanje govornika (retoričara) bude uvršten i humanistički program. Humanistika će ponovo biti aktuelizovana u 16. veku, kada se pod studijama humanitatis podrazumeva: gramatika, retorika, istorija, poezija i filozofija, i vezuje se za renesansu. Ponovo se redefiniše u 19. veku i to u Nemačkoj kao Humanismus, što je značilo filozofsko učenje usmereno na čoveka.

Moguće je napraviti razliku između teorijskog pristupa ideji humanistike ili humanizma i praktične upotrebe za označavanje vrste nauka – humanističke nauke. U humanistiku ili humanističke nauke spada: filozofija, filologija, istorija, umetnost, komunikologija.

Društvene nauke imaju izraženo humanističko obeležje i polaze od kritičke teorije obrazovanja. Ove teorije glavni cilj obrazovanja vide u društvenim promenama, u radikalnim transformacijama socijalnih, kulturnih i političkih struktura. Humanistička (oslobađajuća) pedagogija šezdesetih i sedamdesetih godina 20. veka (Freire 1993: 30-33) vidi u obrazovanju šansu za promenu položaja marginalnih društvenih grupa. Opismenjavanjem siromašnih seljaka i urbane sirotinje obrazovanje ostvaruje svoju oslobađajuću funkciju. Opismenjavanje predstavlja deo procesa osveščivanja koje se postiže putem obrazovanja. Ono podrazumeva razvijanje svesti marginalizovanih

delova populacije o političkim, ekonomskim i socijalnim uslovima u kojima žive i jačanje njihovih kapaciteta za promenu društvenog položaja. Freire je u svojim radovima naglašavao poverenje u humanost i veru u čoveka. Za njega, obrazovanje je borba protiv dehumanizovanih snaga ugnjetavanja (Savićević 2002: 38). Kritičko obrazovanje postaje instrument za analizu kontradikcija u školskom sistemu i za razjašnjenje socijalnih i političkih uzoraka. Kritički teoretičari usmeravaju brojne kritike prema postojećim institucijama obrazovanja. Oni ističu da ono što se događa unutar institucija obrazovnog sistema i škola odslikava protivrečnosti koje postoje u društvu. Nejednakosti u oblasti obrazovanja su posledica društvenih nejednakosti koje se kroz obrazovanje samoreprodukuju. Po njima, cilj obrazovanja je reformisanje društva i promovisanje veće pravde. Obrazovanje je tokom 20. veka bilo pod snažnim uticajem razvoja nauke, posebno prirodnih i tehničkih nauka.

Fenomenološki pristup u obrazovanju ide u korak sa potrebama novog, digitalnog doba. Pristalice fenomenološkog pravca u obrazovanju smatraju da učenika ne treba poučavati šta da misli, već kako da misli, kako da rešava probleme i kako da se snalazi u izazovima. Predlažu problemsku nastavu koja bi bila koncipirana oko određenih problema, umesto predmetne nastave. To je po njima način kako se učenici mogu pripremiti za brze promene. Predstavnici ove teorije zastupaju ideju razvoja ličnosti, kreativnosti i potencijala individue. Humanističke teorije obrazovanja fokusirane su na probleme dehumanizovanosti i otuđenosti pojedinca u savremenim društvima. Obrazovanje vide kao instrument izgradnje čoveka kao jedinstvene celine.

Kant, Fichte, Hegel, Šeling, Gete, Šiler i Humbolt svojim filozofskim i pedagoškim idejama bili su glavni inicijatori promena koje su se desile krajem 18. i početkom 19. veka i iz kojih je rođena nova ideja univerziteta. Fichte, kao nastavljajući Kantovih ideja, pa i ideje o univerzitetu i ulozi filozofskog fakulteta, vodi borbu za ideju univerziteta, i bitku za istorijsku reformu tadašnjih univerziteta. Centralno mesto ideje nauke u Fichteovoj filozofiji je mesto filozofskog fakulteta na univerzitetu. Prema Fichteu, duh filozofije garantuje duh naučnosti i drugim naukama i proširuje se i na njih. Po Fichteovom mišljenju, studiranje svake druge nauke počinje sa studiranjem filozofije. Fichte smatra da filozofija daje osnovu svim naukama, enciklopedijski pregled nauke. Filozofija određuje i svrhu znanja uopšte, i ostalim naučnim disciplinama ukazuje na njihovo mesto u korpusu nauka (Fichte 1976: 167). Fichte je osporio naučno mesto teologiji i u svojoj hijerarhiji nauka postavio filozofiju na mesto teologije.

Značaj koji Fichte daje filozofiji pokazuje da filozofski fakultet nosi suštinu ideje univerziteta. Drugi fakulteti – pravo, medicina, teologija – koji su činili središte srednjovekovne koncepcije univerziteta, imaju status specijalističkih škola, koje služe

normalnom funkcionisanju života u državi. Filozofski fakultet po Fihteu ima zadatak da utemeljuje život univerziteta i da svojim filozofskim principima obezbedi slobodu nauke. Po Fihteovom mišljenju, to je moguće postići samo ako se filozofija bavi poslednjim svrhama znanja i na taj način omogućiti postojanje svesti o jedinstvu svih naučnih znanja. Fihte se borili protiv jednostranog obrazovanja kojim država uništava i vaspitanje i obrazovanje. Decidiran je u stavu da univerzitet ne sme postati škola za praksu. Obrazovanje zasnovano na nauci ne treba da proizilazi iz “potreba mehaničkih zanimanja”, kao ni iz potreba određenog poziva. Prema Fihteu, univerzitet ima dvostruku ulogu: on treba da pomogne duhovnu integraciju nacije a, sa druge strane, ima zadatak da izvrši organsko ujedinjenje čovečanstva pomoću nauke. Fihte je, u *Patriotizmu i njegovoj suprotnosti*, pokazao da u njegovom shvatanju ne postoji dualizam između patriotskog i kosmopolitskog. Fihteova poruka da će narod koji ima najtemeljnije i najsvestranije obrazovanje biti ujedno i najmoćniji i najsrećniji među narodima svoga vremena, izrečena na početku 19. veka, postala je glavna ideja vodilja ne samo nemačke već i prosvetne politike drugih naroda.

Pošto je uloga obrazovanja prepoznata u omogućavanju ličnog razvoja pojedinca – razvoja kritičkog mišljenja, autonomije, spoznaje i samospoznaje – onda se može reći da obrazovanje nosi suštinu ideje humanizma. Danas je humanistički pogled na obrazovanje evoluirao i iz njega su izrasle brojne teorije kao što su: teorija samoaktuelizacije, teorija grupne dinamike i spiritualističke teorije. Ono što ih sve povezuje i svrstava u humanističke teorije jeste ideja čoveka kao suštine.

Savremeno društvo, u bilo kom stepenu digitalizacije, ne može bez pesnika, književnika, pisaca, novinara, profesora, učitelja, psihologa, pedagoga, lekara, isto kao što ne može ni bez inženjera, programera i drugih stručnjaka iz IT sektora, pa je tako svako zagovaranje i upoređivanje značaja stručnjaka iz različitih naučnih oblasti i štetno i besmisleno.

Društvene i humanističke nauke traže svoje mesto između zahteva digitalne ekonomije i zahteva moderne privrede i humanističke uloge obrazovanja, posebno visokog obrazovanja. Naučno znanje koje se stvara i širi na univerzitetu ima i društveno-integrativnu funkciju; ima i funkciju stvaranja pogleda na svet. Ova funkcija je neophodna, a ona je i temelj ideje univerziteta. Bez široko prihvaćenih ideja i znanja koje na različite načine i u različitom stepenu dele pojedinci kao građani, društvo ne bi moglo da postoji. Pomenute funkcije znanja razvijaju se i prenose pre svega na fakultetima društvenih i humanističkih nauka. Razumevanje društvenih procesa i odnosa, principa funkcionisanja društva upoznavanjem različitih jezika, kultura, dilema i iskustava kroz koja su prošla i prolaze različita društva,

zajednice i pojedinci u osnovi je ideje univerziteta, a to znači i humanizma.

Društveno-humanističke nauke se, na globalnom nivou, suočavaju sa sličnim izazovima u digitalnom društvu. Glavni iskorak je postignut u razvijanju metodologije za istraživanje i analizu savremenih društvenih procesa i odnosa, posebno na kvantitativnom nivou. Nauka i tehnologija, posebno tehnologija naučnog istraživanja, postaju jednako razvojno intenzivne i kada je reč o društveno-humanističkim i inženjerskim naukama.

Ustav i brojni zakoni garantuju pravo na obrazovanje svakom građaninu kao osnovno ljudsko pravo. To je pravo koje je jednako dostupno bez diskriminacije i selekcije. U zakonima se ističu ciljevi obrazovanja: sticanje znanja, razvoj stvaralačkih sposobnosti, osposobljavanje za rešavanje problema, pripremanje za život u demokratskom društvu¹. Svi ovi zakoni ukazuju na humanističku dimenziju obrazovanja.

Ivan Kovačević (2013: 166) u članku "Lažne dileme srpskih društveno-humanističkih nauka" piše o fenomenu citiranosti, vidljivosti, međunarodnoj saradnji, mitologiji evaluacije, ERIH listi, kao nametnutim standardima naučne uspešnosti i u društveno-humanističkim naukama. Pravilnici o vrednovanju naučnog rada u društveno-humanističkim naukama su pravljeni po uzoru na pravilnike iz tehničko-tehnoloških nauka, ne uvažavajući specifičnosti i različitost. U cilju standardizacije zanemaruje se suština, posebno humanistička suština nauka.

3. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Primenom IKT u obrazovanju može se uspostaviti moderan obrazovni sistem, ali to ne znači da će se time izgubiti humanistički karakter obrazovanja. Glavni nosilac humanističke dimenzije obrazovanja jesu društveno-humanističke nauke. Društvene i humanističke nauke doživljavaju najveće izazove u vreme modernih tehnologija, informaciono-komunikacionih tehnologija. Informacione tehnologije (IT) uticale su neposredno na život i rad svakog pojedinca. Računari, internet i moderne tehnologije postali su nezaobilazni u našim svakodnevnim aktivnostima. Personalni računari postali su sastavni deo naših znanja i veština snalaženja u poslu i životu. Transakcije u banci, lekarski pregledi, kupovina u hipermarketima i šoping molovima, avio prevoz, i ostale svakodnevne aktivnosti nije moguće obaviti bez određenog znanja iz

¹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. *Službeni glasnik Republike Srbije* broj 72/2009, 52/2011, 55/2013, 68/2015, 88/2017

oblasti informacionih tehnologija. Promena u načinu rada usloвила je povećanu potrebu za stručnjacima iz IT oblasti i istovremeno potrebu da se u svim oblastima rada u svim profesijama, pored konkretnog stručnog znanja, stiče i znanje i ovladavaju veštine iz informaciono-komunikacionih tehnologija. Obrazovanje, naročito visoko obrazovanje, je u drugoj polovini dvadesetog veka, a posebno u dvadeset prvom veku, postalo od velike važnosti kako za društveni razvoj, tako i za razvoj i socijalnu promociju pojedinaca. Profesionalne kompetencije su postale odlučujuće za zauzimanje profesionalnih uloga. Pitanje tržišne opravdanosti pojedinih vrsta obrazovanja jeste nova dimenzija obrazovanja koja se nameće kao standard. Kao posledica, obrazovanje programera, informaciono-tehnoloških stručnjaka, nametnulo se kao državna strategija i tržišni prioritet. U takvim okolnostima, društvene i humanističke nauke se potiskuju kao neprofitabilne i neisplative, i dolazi se do apsurdnog pitanja i problema – da li društvene i humanističke nauke imaju smisla i kakve bi trebalo da budu?

Humanističke discipline, među kojima su: književnost, film, muzika, slikarstvo, istorija, filozofija, antropologija, jezici, sociologija, psihologija, pedagogija, proučavaju iskustvo i suštinu čoveka sa svrhom objašnjenja i razumevanja ljudskog života, onoga što je imanentno samo čoveku i što služi tome da on bude bolji, šta je to što čini bit čovečnosti. Humanističke discipline svoju važnost vide u otkrivanju suštine moralnosti, duhovnosti, različitosti u odnosu na ostali živi svet. Humanistika, a to znači i društveno-humanističke nauke, ima za cilj razvijanje svesti i samosvesti pojedinaca, kritičkog mišljenja i društvene odgovornosti: ko smo kao ljudi, kakvi bi trebalo da budemo i kakvo društvo treba da gradimo, kako bi se razvijali i bili bolji i kao pojedinci i kao zajednica.

LITERATURA:

1. Castells, Manuel (1996), "The Rise of the Network Society", *The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.
2. Džui, Dž. (1915), *Vaspitanje i demokratija: Uvod u filozofiju vaspitanja*, Obod, Cetinje
3. Fihte, Johan Gotlib (1976), *Učenje o nauci*, BIGZ, Beograd
4. Freire, Paulo (1993), *Pedagogy of the Oppressed*, Continuum, New York
5. Gavrilović, Bogdan (1912), *Socijalni zadatak univerziteta*, Beograd

6. Haralambos, Michael, Martin Holborn (2002), *Sociologija: teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb
7. Herrera, Antonio, Petar Mandić (1989), *Obrazovanje za XXI stoljeće*, Svjetlost, Sarajevo
8. *Ideja Univerziteta* (1991), Zbornik (I. Kant, F. Šeling, F. Niče), Zagreb
9. Kovačević, Ivan (2013), "Lažne dileme srpskih društveno-humanističkih nauka", *Antropologija* 13, sv. 3., str. 163-175.
10. Percival, W. P. (1954) "Clearing the issues in the educational controversy", *Vital Speeches of the Day*, 21(3), str. 854-858.
11. Peri, Marvin (2000), *Intelektualna istorija Evrope*, Clio, Beograd
12. Savićević, Dušan M. (2003), *Filozofski osnovi andragogije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju, Beograd
13. Wallis, Claudia (1995), "The learning revolution", *Time*, 145(12), 49-51.
14. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. *Službeni glasnik Republike Srbije* broj 72/2009, 52/2011, 55/2013, 68/2015, 88/2017.

SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES AND IT CHALLENGES

Summary:

Social sciences and humanities are experiencing the greatest challenges in the era of modern technologies – information and communication technologies. Information technologies (IT) have directly influenced the life and work of every individual. Personal computers have become an integral part of our knowledge and skills in our lives and work. In the second half of the twentieth century, and especially in the twenty-first century, education, primarily higher education, has become of great importance both for the social development and for the development and social promotion of individuals. Professional competencies have become crucial for assuming professional roles. The question of the market feasibility of certain types of education is the new dimension of education which is imposed as a standard. As a consequence, the education of programmers, information technology experts, has imposed itself as a state strategy and a market priority. In such circumstances, social sciences and humanities are suppressed as unprofitable, and there arises an absurd question and problem – whether social sciences and humanities make sense and what they should be. In order to analyse this problem and to answer the question on the meaning of social sciences and humanities, one may start from several research questions.

Research questions are: is it necessary to develop education exclusively as an information technology education; whether giving an absolute priority to IT education is the answer to the direction in which education is to be developed; whether social sciences and humanities have overcome the concept of education; should both social sciences and humanities be re-assembled so that they can fit into the concept of modern information technology?

Key words: social sciences and humanities, information technologies (IT), education, higher education.

Adresa autora

Authors' address

Natalija Jovanović

Filozofski fakultet u Nišu

natalija.jovanovic@filfak.ni.ac.rs

